

שמנה פרקים - שיעור 1 – מקורות

1. אמר שמואל בן-יודא אבן תבון :

אמר הרב המחבר, זכר צדיק לברכה :

הנה בארנו בפתיחת זה החבור, מה הייתה הסבה בשום המחבר זאת המסקנת בזה הסדר ; וזכרנו גם כן רב התועלת בזאת המסקנת (הקדמה לסדר זרעים). ונעזנו פעמים רבות במה שקדם בזה החבור, לדבר בזאת המסקנת בענינים מועילים ולהאריך בה קצת אריכות (שם) - מפני שהיא קטנה. ואף על פי שתראה מבארת וקלה להבין ולעשות מהשכוללת - אינה קלה על כל בני אדם, ואין כל ענינה גם כן מובנים מבלי פרוש ארוך, עם היותה מביאה לידי שלמות גדולה והצלחה אמתית - ומפני זה ראיתי להרחיב בזה המאמר. וכבר אמרו רבותינו, זכרונם לברכה, האי מאן דבעי למיהוי חסידא לקים "מלי דאבות" (בבא קמא ל א). ואין אצלנו מעלה גדולה מחסידות אלא נבואה - והיא המביאה אליה, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה : "חסידות מביאה לידי רוח הקדש" (משנה סוטה ט טו). - הנה התבאר מדברייהם, שקיום מאמרי זאת המסקנת מביא לידי נבואה. והנני עתיד לבאר אמתית הדבר ההוא, מפני שהוא כולל חלק גדול מהמדות הטובות.

וראיתי להקדים קדם שאתחיל בפרוש ההלכה, פרקים מועילים ; ידע מהם האדם הקדמות, ויהיו לו גם כן מבוא ומפתח במה שאני עתיד לפרש. ודע, שהדברים אשר אמר בפרקים אלו ובמה שביא מוהפרוש, אינם דברים שבדייתים מעצמי, ולא פרושים שחדשתיים. אמנם הם ענינים לקטנים מדברי חכמים במדרשות ותלמוד וזולתם מחבוריהם ; ומדברי הפילוסופים גם כן הקדמונים והחדשים, ומחבורי הרבה בני אדם - ושמע האמת ממי שאמרה.

ואפשר שאביא לפעמים מאמר אחד כלו מספר המפורסם בלשונו - ואין בכל זה רע. ואיני מתפאר במה שאמרו מי שקדם ממני - שאני כבר התודיתי בזה - ואף על פי שלא אזכיר : "אמר פלוני" - שזה אריכות אין תועלת בה. ואפשר שיהיה מביא זכרון שם האיש שהוא לחשב מי שאין לו חד : שהדבר ההוא נפסד ובתוכו רע, שלא יבינהו - ומפני זה ראיתי שלא לזכר האומר, שפונתי להועיל הקורא ולבאר לו ענינים הצפונים בזאת המסקנת. ואני אתחיל עתה לזכר הפרקים אשר ראיתי להקדימם הנה לפי כונתי, והם : שמונה פרקים.

2. שמנה פרקים פרק ה

ודע, שזאת המדרגה היא מדרגה עליונה מאד וחמונה, לא ישיגוה אלא מעט מזער ואחר הרגל גדול. וכשיזדמן מציאות האדם שזה ענינו - איני אומר שהוא למטה מוהנביאים. רצוני לומר : שישמש פחות נפשו בלם וישים תכליתם - ידיעת השם יתברך לבד ; ולא יעשה מעשה קטן או גדול, ולא ידבר דבר - אלא שהפעל ההוא, או הדבר ההוא מביא למעלה, או למה שמביא אלמעלה. והוא יחשב ויסתכל בכלפעל ותנועה ויראה אם יביא אל התכלית ההיא, או לא יביא - ואז יעשהו.

3. מסכת אבות (ידועה גם בשם פרקי אבות) הוא שמה של המסכת התשיעית בסדר נזיקין במשנה. בניגוד לשאר מסכתות המשנה העוסקות בדנינים ובהלכות, עוסקת מסכת זו בעניני מוסר, מידות טובות ודרך ארץ. במקורה, היו במסכת חמישה פרקים[1], אך במשך השנים התווספו למסכת קטעים שונים. הארוך מבין קטעים אלו נוסף כפרק שישי למסכת, ומכונה פרק קניין תורה. שינויי הנוסח בפרק זה (ובמשניות שנוספו בפרק הקודם) רבים, ככל הנראה בשל העובדה שהם נוספו למשנה רק בשלב מאוחר יותר.

למסכת אבות לא חובר פירוש בתלמוד הבבלי או בתלמוד הירושלמי, וגם אין לה מסכת מקבילה בתוספתא. עם זאת, החיבור אבות דרבי נתן מושתת בעיקרו על חיבור זה, ומהווה הרחבה שלו. כמו כן, פירושים רבים חוברו למסכת במרוצת הדורות על ידי רבנים מתקופת הראשונים והאחרונים, וכך גם לפרק קניין תורה.

4. פרושים

שם הכיתה נבע מהפועל "פרש, לפרוש", והוענק לה כנראה על ידי אחרים קודם שאומץ גם על ידה. לא ברור ממי התכוונו חבריה להתבדל: מהמוני עם הארץ שלא היו בקיאים בתורה ולא הקפידו כמותם על קיום המצוות והידוריהן, או מהעולם החיצון בכלל. בתלמוד מבארים האמוראים את השם "פרושים" בכך שהם "פרושים מן העריות". בראשם של הפרושים עמדו חכמי המשנה, התנאים. ראשיו של זרם זה נקראו בכינוי "רבי", שפירושו "גדול", "מורם מעם".

5. באחד משיעוריו סיפר ישעיהו ליבוביץ לתלמידיו: "כאשר נפגשתי ברחוב בש"י עגנון הוא תפס אותי ושאלני בזו הלשון: "אמור לי, ישעיה, מהו הדבר אשר שבר את הכוח העצום אשר היה לתורה בעם ישראל במשך כל הדורות?" ... אמרתי לו לעגנון: ... "כוחה של התורה בעם ישראל נשבר, משהפכה התורה לתלמוד-תורה!" ... מששמע את תשובתי קיבל אותה ממש בהתלהבות" (שיחות על 'שמונה פרקים', עמ' 14). האמנם צדק ליבוביץ בשיפוטו לרעה את המהפכה הזו שיצרה את 'חברת הלומדים'?

6. איוב פרק כח

(כח) וַיֹּאמֶר | לְאָדָם הֵן יִרְאֶת אֲדָנִי הִיא חֲכָמָה וְסוּר מִרְעֵ בִינָה :

7. ומדברי הפילוסופים גם הקדומים והחדשים, ומחיבורי הרבה בני אדם...

ושמע האמת - ממי שאמרה.

8. שמואל. משפט המלך

(יג) וְאֵת בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח

לְרִקְחוֹת וּלְטַבְּחוֹת וּלְאִפוֹת :